

קודם למעשה בראשית

בראשית ברא אלהים

כאהבת יי אותנו ומשמרו את השבועה אשר נשבע לאבותינו בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו שבה ברא את עולמו והיא היתה כלי אומנותו, כמו שדרשו רבותינו ז"ל בכראשית רבה, ר' הושעיא רבה פתח (משלי ח) ואהיה אצלו אמן. התורה אומרה, אני הייתי כלי אומנותו של הקב"ה. בנוהג שבעולם מלך כשר ודם בונה פלטרין, אינו בונה אותו מדעת עצמו אלא מדעת אומן, והאומן אינו בונה מדעת עצמו אלא דפתראות ופנקסאות יש לו, לדעת היאך הוא עושה חדרים והיאך הוא עושה פשפים, כך היה הקב"ה מביט בתורה ובורא את העולם. והתורה אמרה בראשית, כי ראשית ברא אלהים, שנאמר בראשית ברא אלהים. ואין ראשית אלא תורה, כמו שנאמר (שם) ה' קנני ראשית דרכו.

אמר ר' ברכיה, העולם ומלואו לא נבראו אלא בזכות ישראל שנקראו ראשית תבואתו, שנאמר (ירמיה ב) קודש ישראל ליי ראשית תבואתו, ובזכות התורה. שנאמר (משלי ג) יי בחכמה יסד ארץ ואומר (תהלים קיא) ראשית חכמה יראת יי, ובזכות משה, שנאמר (דברים לג) וירא ראשית לו.

אמר ר' שמעון בן לקיש (תנחומא בראשית, שבת פח א) למה נאמר במעשה בראשית יום אחד יום שני יום שלישי יום רביעי יום חמישי ובששי נאמר יום הששי, ה"א יתירה למה? מלמד שהתנה הקב"ה עם מעשי בראשית ואמר להם, אם ישראל מקבלים התורה [שיש בה חמשה ספרים אתם מתקיימים] ואם לאו אני מחזיר אתכם לתוהו ובוהו.

שנו חכמים, תשע מאות ושבעים וארבעה דורות קודם שיברא העולם ישב הקב"ה ודרש וחקר וצרף ובחן את כל דברי תורה מאתים וארבעים ושמונה פעמים, כנגד מאתים וארבעים ושמונה איברים שבאדם, ואחר כך הוציאם וקבעם בתורתו, ובכל דבר ודבר שהוציא הקב"ה וקבעו בתורתו לא קבעו עד שדרשו וחקרו וצרפו ובחנו מאתים וארבעים ושמונה פעמים, כנגד רמ"ח איברים שבאדם, שנאמר (תהלים יב) אמרות יי אמרות טהורות כסף צרוף וגו'. ואחר כך הוציאו הקב"ה וקבעו בתורתו. ואם זו ממקומו קמעה ייצא להחריב העולם כולו. [סדר אליהו זוטא פרק י']

ר' אליעזר בן הורקנוס פתח (תהלים קו) מי ימלל גבורות יי ישמיע כל תהלתו.

וכי יש אדם בעולם שהוא יכול למלל גבורתו של הקב"ה או להשמיע כל תהלתו? אפילו מלאכי השרת אינם יכולים לספר. אלא מקצת גבורותיו יש לנו לדרוש, במה שעשה ובמה שהוא עתיד לעשות, למען יתרום שמו של הקב"ה בבירותיו שברא מסוף העולם ועד סופו, שנאמר (תהלים קמה) דור לדור ישבח מעשיך.

עד שלא נברא העולם היה הקב"ה וישמו הגדול בלבד. ועלה במחשבה לברוא את העולם והיה מחריט את העולם לפניו ולא היה עומד. משל למה הדבר דומה, למלך שהוא רוצה לבנות פלטרים שלו, אם אינו מחריט בארץ יסודותיו ומובאיו ומוצאיו אינו מתחיל לבנות. כך הקב"ה החריט לפניו את העולם ולא היה עומד עד שברא את התשובה.

שבעה דברים נבראו עד שלא נברא העולם. ואלו הם, תורה וגיהנם וגן עדן וכסא הכבוד ובית המקדש ותשובה ושמו של משיח. תורה מניין, שנאמר (משלי ח) יי קנני ראשית דרכו קדם מפעליו מאז. קדם, קודם שלא נברא העולם. גיהנם מניין, שנאמר (ישעיה ל) כי ערוך מאתמול תפתה, מאתמול, עד שלא נברא העולם. גן עדן מניין, שנאמר (בראשית ב) ויטע יי אלהים גן בעדן מקדם, מקודם, עד שלא נברא העולם. כסא הכבוד מניין, שנאמר (תהלים צג) נכון כסאך מאז, מאז, עד שלא נברא העולם. בית המקדש מניין, שנאמר (ירמיה יז) כסא כבוד מרום מראשון, מראשון, עד שלא נברא העולם. תשובה מניין, שנאמר (תהלים צ) בטרם הרים יולדו וגו' תשב אנוש עד דכא, טרם, עד שלא נברא העולם. שמו של משיח מניין, שנאמר (תהלים עב) לפני שמש ינון שמו. וכתוב אחר אומר (מיכה ה) ואתה בית לחם אפרתה צעיר להיות באלפי יהודה וגו' ומוצאותיו מקדם, מקדם, עד שלא נברא העולם. מיד נתייעץ הקב"ה בתורה, ששמה תושיה לברוא את העולם. השיבה לו ואמרה, רבון העולמים אם אין צבא ואם אין מחנה למלך על מה הוא מולך? ואם אין עם מקלסין למלך איזה הוא כבודו של מלך? שמע אדון העולם וערב לו. אמרה תורה, בי נתייעץ הקב"ה לברוא את העולם, שנאמר (משלי ח) לי עצה ותושיה וגו'. [פרקי רבי אליעזר פרק שלישי]

יש אומרים (ילקוט ירמיה סימן רצח, בראשית רבה פרשה א) התורה וכסא הכבוד נבראו והאחרים עלו במחשבה להבראות. אבל איני יודע איזה מהם קודם, אם התורה קדמה לכסא הכבוד ואם כסא הכבוד קודם לתורה. אמר ר' אבא בר כהנא, התורה קדמה לכסא הכבוד, שנאמר (משלי ח) יי קנני ראשית דרכו קדם מפעליו מאז, קודם לאותו שכתוב בו (תהלים צג) נכון כסאך מאז. וכן פייט רש"י ז"ל, אז טרם נמתחו וכו', שבעה דברים וכו', דת וכס ורטיית בנים שובבים וכו'. דת תחילה, היינו תורה, ואחר כך כסא.

אתה מוצא בדרכי המקום, שכל מי שהוא חביב הוא קודם את חבירו. תורה לפי שהיא חביבה מכל נבראת קודם לכל, שנאמר (משלי ח) יי קנני ראשית דרכו קדם מפעליו מאז ואומר (שם) מעולם נסכתי מראש מקדמי ארץ. [ספרי פרשת עקב]

ראשית דרכו

(משלי ח) יי קנני ראשית דרכו קדם מפעליו מאז. הפסוק הזה חוזר על כל התורה, שהיא היתה ראשית דרכי אל, שהתורה נבראת אלפים שנה קודם שנברא העולם. שאמר ר' אלעזר, שבעה דברים נבראו עד שלא נברא העולם, ואלו הם (פסחים נד א, נדרים לט ב) התורה וגן עדן וגיהנם וכסא הכבוד ובית המקדש ושמו של משיח והתשובה. ובתורה ברא את העולם, שנאמר יי קנני ראשית דרכו וגו'. וזהו, בראשית ברא אלהים. אמר ר' יהודה, בוא ראה, כמה הפרש יש בין התורה והעולם, שהעולם נברא בששת ימים והתורה בארבעים יום וארבעים לילה. [מדרש הנעלם]

כלי אומנותו של הקב"ה

כשרצה הקב"ה לברוא העולם היה מסתכל בה בתורה בכל מלה ומלה ועשה כנגדה אומנותו של העולם, לפי שכל הדברים והמעשים של כל העולמות בתורה הם, ועל כן היה הקב"ה מסתכל בה וברא העולם. לא שהתורה בראה העולם, אלא הקב"ה בהסתכלות בתורה ברא העולם. . . .

הסתכלות הקב"ה מעין זה היתה, כתוב בתורה בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ, הסתכל במלה זו וברא את השמים. בתורה כתוב בה, ויאמר אלהים יהי אור, הסתכל במלה זו וברא את האור. וכן בכל מלה ומלה שכתובה בה בתורה הסתכל הקב"ה ועשה אותו דבר. . . .

כיון שנברא העולם כל דבר ודבר לא היה מתקיים, עד שעלה ברצון לברוא אדם, שיהא עוסק בתורה ובשבילה העולם מתקיים. עכשיו כל מי שמסתכל בה בתורה ועוסק בה, כביכול הוא מקיים כל העולם. הקב"ה הסתכל בתורה וברא העולם, אדם מסתכל בה בתורה ומקיים העולם. נמצא שהמעשה והקיום של כל העולם התורה היא. לפיכך אשרי האיש שעוסק בתורה שהוא מקיים העולם. [זוהר שמות קסא א, ב]

מפני מה ברא הקב"ה את העולם בתורה, חס ושלום שהיה השם יתברך צריך לתורתנו הקדושה כדי לברוא את העולם, אלא כביכול רצה להראות לעולם גדולת התורה ועד היכן צריכין לקיים אותה, שבה יכולים לברוא עולמות